30- DA'VÂLAR BAHSI
1- Yeminin Da'valiya Aid Olusu Babi
2- Yemin ve Bir Sahidle Hüküm Verme Babi
3- Zahire ve Hücceti Iyi Anlatmaya Göre Hüküm Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
4- Hind Davasi Babi
Hadis-i Seriften Çikarilan Hükümler:
5- Hacet Yokken Çok Mesele Sormaktan, Vermeyip Istemekten —ki Bundan Murad Ödemesi Gereken Bir Hakki Edadan Kaçinmak Yahut Hakki Olmayan Seyi Istemektir— Nehiy Babi
6- Hakim Îctihadda Bulunur da Îsabet veya Hata Ederse Ecrini Beyan Babi
7- Kaadinin Öfkeli Oldugu Halde Hüküm Vermesinin Keraheti Babi
8- Batil Hükümleri Yikma ve Bid'at Olan Seyleri Red Babi
9- Sahidlerin En Hayirlisini Beyan Babi
10- Müctehidlerin Ihtilafini Beyan Babi
11- Hakimin Iki Davacinin Arasini Bulmasinin Müstehab Olusu Babi

30- DA'VÂLAR BAHSI

Akdiye: Kadiyyenin cem'idir. Kadiyye ve kadâ: Bir seyi muhkem yapmak ve bitirmek demektir. Hükmü tenfiz mânâsina da gelir. Hâkim hükmü muhkem sekilde vererek yürürlüge koydugu için ona da kaadî denilmistir.

1- Yeminin Da'valiya Aid Olusu Babi

1- (1711) Bana Ebû't-TâhIr Afamed b. Amr b. Serh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb, tbni Cüreyc'den, o da îbni Ebî Müleyke'den, o da tbni AbbâVdan naklen haber verdi ki, Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) : «Insanlara (mücerred) dâvalari sebebi ile (Istedikleri) verilse, bir takim insanlar bazi adamlarin kanlarini ve mallarini iddia ederlerdi. Lâkin da'-vâliya yemîn düser.» buyurmuslar.

2- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bisr, Nâfi' b. Ömer'den, o da Ibni Ebî Müleyke'den, o da Ibni Abbâs'dan naklen rivayet etti ki, ResûlüIIah (Salkittahü Aleyhi veSellem% da'vâliya yemin lazim geldigine hüküm buyurmus.
Bu hadîsi bütün «Sünen» sahipleri Hz. Ibni Abbâs 'dan merfû' olarak rivayet etmislerdir. Tirmizî onun hakkinda: «Hasen, sahih bir hadistir.» demistir. Kaadî Iyâz, Asîlî 'nin onun hakkinda : «Merfû' oldugu sahîh degildir; o ancak Ibni Abbâs 'in sözüdür.» dedigini nakletmis; Eyyûb ile Nâfi* El-Cuma-h î 'nin de Ibni Abbâs 'a mevkuf olarak rivayet ettiklerini söyledikten sonra: «Buhâri ile Müslim onu Ibni Cüreyc'-den merfû' olarak da rivayet etmislerdir.» demistir.
Hadîs-i serîf seriat kaidelerinden büyük bir kaidedir. Bu kaideye göre bir kimse «Bu mal benimdir.» diye iddia ederse sirf1 bu iddiaya dayanarak istedigi sey kendisine verilivermez. Yâ dâvasini isbât etmesi yahut da'vâlinui ikrari gerekir. ResûlüIIah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) bunun hikmetini beyân sadedinde:
«Mücerred dâvalari sebebi ile verilse, bir takim insanlar bâzi adamlarin kanlarini ve mallarini iddia ederlerdi.» buyurmustur. Evet, davacidan isbât istenmese, dâvâlinin malini ve canini korumasina imkân kalmazdi. Dâvâci ise beyyine ile daima hakkini koruyabilir.
Bu hadîs yeminin da'vâliya düstügüne kail olan cumhurun delilidir. Yâni davacinin isbât için beyyinesi yoksa dâvâliya yemin verdirilir.

2- Yemin ve Bir Sahidle Hüküm Verme Babi

3- (1712) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Zeyd —ki Ibni Hubâb'tir— rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Seyf b. Süleyman [1] rivayet etti. (Dedi kî) : Bana Kays b. Sa'd, Amr b. Dinar'dan, o da Ibni Abbâs'dan naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü A leyhivc Sellem) bir yemîn ve bir sâ-hidle hüküm buyurmus.
Bu hadîs bir sâhid ve bir yeminle dâva görülebilecegine delildir. Ulemâ bu hususta ihtilâf etmislerdir. îmam Âzam 'la Küfe ulemâsi, Sa'bî, Hakem, Evzâî, Leys ve Mâliki1er'den bâzilari hiç bir hükmün bir sâhid ve bir yeminle verilemiye-cegine kaildirler. Sahabe ve tabiînden bir cemaatla eimme-i selâseye göre bu caizdir. Tafsilât fikih kitaplarindadir.

3- Zahire ve Hücceti Iyi Anlatmaya Göre Hüküm Babi

4- (1713) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, Hisâm b. Urve'den, o da babasindan, o da Zeyneb binti Ebî Seleme'den, o da Ümmü Seleme'den naklen haber verdi. Üm-mü Seleme söyle demis: Resûlüllah (Saltalhhü Aleyhi ve Sellem):
«Gerçekten siz bana davaya geliyorsunuz. Ama ihtimal bâzimiz hüccetini bâzinizdan daha iyi anlatir da ben de ona kendisinden dinledigime göre hüküm vermis olurum! Imdi her kimse din kardesinin hakkindan bu suretle bir sey bölersem, onu hemen alivermesin! Zîrâ bununla ona ancak atesten bir parça bölmüs olurum!» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. Her iki râvi Hisâm'dan bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir.

5- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'-dan naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Urvetü'bnü'z-Zübeyr, Zeyneb binti Ebî Seleme'den, o da Peygamber (Sallallahii Aleyhi' ve Seliem) 'in zevcesi Ümmü Seleme'den naklen haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) kapisinin önünde davaci gürültüsü isitmis de yanlarina çikmis; ve:
«Ben ancak bir insanim! Bana gerçekten davacilar geliyor. Ama caiz ki bazilari bazilarindan daha belîg olur da ben onu dogrucu zanneder ve lehine hüküm vermis olabilirim. Imdi her kime bir müslümanin hakkini hü km et m isse m bu ancak atesten bir parçadir. Onu (isterse) üzerine alsin; yahut (dilerse) terk etsin I»

6- (...) Bize Amru'n-Nâkid da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yakûb b. Ibrahim b. Sa'd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Sâlih'den naklen rivayet etti. H.
Bize Abd b. Humeyd dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürraizâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi.
Her iki râvi Zührî'den bu isnâdla Yûnus'un hadîsi gibi rivayette bulunmuslardir. Ma'mer'in hadîsinde:
«Ümmü Seleme demis ki: Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem), Ümmü Seleme'nin kapisi önünde davaci yaygaralari isitti.» cümlesi vardir.
Bu hadîsi Buhâri «Mezâlim», «Ahkâm», «Sehâdât» ve «Terkü'l-Hiyel» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Ahkâm»da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
«Zira bununla ona ancak atesten bir parça bölmüs olurum!» cümlesinden murâd: Eger zahire göre verdigim hüküm bâtina ve gerçege uymazsa böldügüm sey ona haramdir; kendisini cehenneme götürür;- demektir. Burada söyle bir suâl hâtira gelebilir : Bu hadîsin zahirinden anlasildigina göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj bâzan zahiri bâtinina muhalif hüküm verebilir; halbuki usûl-i fikih âlimleri bilittifak onun ahkâm babinda hatâ üzerine ikrar ve terk edilemiyecegini söylemislerdir?

Cevap: Bu hadisle usûl-i fikih kaidesi arasinda muâraza ve ziddiyet yoktur. Çünkü usûl-i fikih ulemasinin muradlan Resûlullah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)'in kendi içtihadi ile verdigi hükümlerdir. Hadîs-i serifte bahsedilen hüküm ise ictihadla degil, yemin ve sâhid gibi bir beyyineye Istinaden verilen hükümdür. Böyle bir hükme hatâ denilmez. Hüküm teklîî-i ilâhiye göre verilmistir; ve sahihtir. (Bu husustaki teklifi ilâhî iki sahidin dinlenmesi gibi seylerdir. Sahidler yalanci iseler vebal de onlara âid olur. Hükümde bir kusur yoktur.)
Celebe ve lecebe sözleri ayni mânâya gelirler. Bunlardan murâd: Gürültü ve karisik seslerdir.
Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ben ancak bir insanim!» buyurmakla insanlik haline tenbîhte bulunmustur. Insan gaibi ve hâdisâtin sirlarini bilemez; meger ki Allah Teâlâ bildirmis olsun! Feygamher(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e de sair insanlar gibi zahire göre hüküm vermek caizdir. Hükümlerin sirlarini ancak Allah bilir. O halde zahire göre sâhid ve yennîn gibi beyyinelerle hüküm verir. Bu hüküm sirr-i ilâhiye muhalif olabilir; fakat o ancak zahire (yâni eldeki delile) göre hüküm vermekle mükelleftir; tâ ki bu hususta ümmeti de ona tâbi' olsun.
«Her kime bir müslümanin hakkini hükmetmissem...» iiadesindeki «müslüman» ta'bîri ihtirazi bir kayd degil, ekseri hallere bakarak söylenmistir. Yoksa bu hususta zimmî, muâhed ve mürted gibi kâfirlerin mallari da müslümanin mali gibidir.
«Onu (isterse) üzerine alsin; yahut (dilerse) terk etsin!» cümlesinden murâd da muhayyerlik degil, tehdiddir. Bu cümle :
«Isteyen îmân etsin; isteyen de küfür!» [2] âyet-i kerîmesine benzer. Mezkûr âyetten murâd : Tehdîddir.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Hüküm zahire göre verilir. Mâmâfîh bu mesele ihtilaflidir. Imam Mâlik'in meshur kavline göre hâkim kendi bilgisine dayanarak hiç bir hüküm veremez. Imam Ahmed 'le, îshâk'in, Ebû Ubeyd ve Sa'bî 'nin kavilleri de budur.
Uîemâdan bir cemaate göre hâkim mal ve ser'î cezalara (hududa) aid her da'vâda kendi bildigi ile amel edebilir. Ebû Sevr ile bir kavline göre Imam Safiî 'nin mezhepleri de budur.
Bir takimlari : «Hâkim yalniz hüküm meclisinde isiterek Ögrendikleri ile amel eder.» demis; bâzilari da hâkimin hüküm meclisinde ve baska yerde isittikleri ile hüküm verebilecegine yalniz mal davasinda bunun caiz olmadigina kaildirler. Hanefîle'r 'den Ebû Yûsuf'la Imam1 Muhammed'in ve bir kavline göre Imam Safiî'-nin mezhebi budur. Bu hususta daha baska kaviller de vardir.
2- Beyyine yeminden sonra da dinlenebilir.
3- Zanla amel caizdir. Bu cihet hâkim hakkinda ittifâkîdir. Tahâvî diyor ki: «Bir cemaat: Hâkimin mal temliki, milk izâlesi, nikâh, talâk ve benzeri seylerde verdigi hüküm nafizdir. Ama bâtinda o hüküm sâhidlerin sehâdetine ve o sehâdetle zahire göre verilen hükme muhalifse hâkimin hükmü temlik, tahrîm ve tahlilî îcâb etmez; demislerdir. Imam Ebû Yûsuf da buna kail olanlardandir.
Baskalari bunlara muhalefet etmis ve : Mal temliki hususunda hüküm bâtina göredir, fakat nikâh, talâk gibi hükümler zahiren âdil, bâti-nen mecruh olan sâhidlerin sehâdetleri ile verilmisse hem zahiren hem de bâtinen nafizdir; demislerdir. Ebû Hanîfe ile Muhammed'in kavilleri de budur.»

4- Hind Davasi Babi

7- (1714) Bana Aliy b. Hucr Es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliy b. Mtishir, Hisâm b. Urve'den, o da babasindan, o da Âise'den naklen rivayet etti. (Söyle demis) :
Ebû Süfyân'in karisi Hind bintü Utbe, ResûlüIlah (Saltallahü Aleyhi ve SeUem)'in yanina girerek: Yâ Resûlâllah! Gerçekten Ebû Süiyân cimri bir adamdir; bana kendime ve ogullanma yetecek kadar nafaka ver.

miyor. Meger ki onun haberi olmadan malindan almis olayim! Acaba bunda bana bir günah var midir? dedi. Bunun üzerine ResûlüIIah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem):
«Onun malindan ma'ruf vecihle sana ve ogullarina yetecek kadar al!» buyurdular.

(...) Bize bu hadîs Muhammed b. Abdillah b. Nümeyr ile Ebû Küreyb de ikisi birden Abdullah b. Nümeyr ile Vekî'dan rivayet ettiler. H.
Bize Yahya b. Yahya dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâzîz b. Muhammed haber verdi. H.
Bize Muhammed b. Kâfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Ebi Füdeyk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Dahhâk (yâni Ibni Osman) haber verdi.
Bu râvilerin hepsi Hisâm'dan bu isnâdla rivayette bulunmuslardir.

8- (...) Bize Abd b. Humeyd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Urve'den, o da Âise'den naklen haber verdi. Âise söyle demis:
Hind, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek: Yâ Resûlâllah! Vallahi yeryüzünde senin hanen halkin kadar Allah'in zelil etmesini diledigim bir hâne halki yoktu. Simdi yeryüzünde senin hâne halkin kadar Allah'in aziz kilmasini diledigim bir hâne halki yoktur, dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemtn olsun ki, yine de!» buyurdular. Sonra Hind sunlari söyledi:
— Yâ Resûlâllah! Gerçekten Ebû Süfyân pinti bir adamdir. Acaba Çotuguna çocuguna onun izni olmaksizin malindan nafaka vermemde bana Wr vebal var midir? Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Onlara ma'rûf vecihle nafaka vermende sana vebal yoktur!» buyurdular.

9- (...) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'kûb b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zührî'ntn kardesi oglu, amcasindan, rivayet etti. (Demis ki) : Bana Urvetü'bnü'z-Zübeyr haber verdi ki, Âise sunlari söylemis:
Hind binti Utbe b. Rabia gelerek: Yâ Resûlâllah! Vallahi yeryüzünde senin hanen halki kadar zelil olmalarini diledigim bir hâne yoktu. Bugün ise yeryüzünde senin hanen halki kadar aziz olmalarini diledigim hane kalmadi, dedi. Bunun üzerine ResûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin olsun ki, yine de!» buyurdu. Sonra Hind :
— Yâ Resûlâllah! Gerçekten Ebû Süfyân pek cimri bir adamdir. Acaba onun malindan çolugumuza çocugumuza yedirmemde bana bir ve bal var midir? dedi. Efendimiz ona :
«Hayir! Ancak ma'ruf vecihle (harca)!» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Nafakaat», «Menâkibü'l-Ensâr» ve «Eymân» bahislerinde tahrîc etmistir.
Hadîs-i serif de Hz. Ebû Süfyân'in zevcesi oldugu bildirilen Hind (Radiyallahü anha) Hz. Muâviye'nin annesidir. Hind'in babasi Utbe'yi Bedir gazasinda Hz. Hamza (Radiyallahü anH) öldürmüstü. Amcasi Seybe ile kardesi Ve1îd de ayni gazada maktul düsmüslerdi. Bu sebeple o zaman henüz müslüman olmayan Hind basta Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîleni) olmak üzere bütün müslümanlara dis biliyordu. Nitekim Uhud harbinde Hz. Hamza'yi vurmasi için Vahsî nammdaki köleyi tesvik edenlerden biri de Hind'di. Hattâ Hamza (Radiyallahü amh) sehîd edilince intikam hissi ile onun cigerini çignedigi rivayet olunur.
Hz. Hind, Mekke 'nin fethinde kocasi Ebû ISüfyân (RadiyaUahu anh) 'dan sonra müslüman olmus; Peygamber (Saîlailahü Aleyhi ve Sellem) onlari nikâhlari üzre birakmis; nikâhlarini tazelemeye lüzum görmemistir.
tste Hind (Radiyallahüanha) : «Senin hanen halki kadar Allah'in zelil etmesini diledigim bir hâne yoktu...» sözü ile o eski düsmanlik günlerine isaret etmistir.
Hadîste geçen «Ehl-i hibâ»'m asil mânâsi çadir halki demektir,
Hibâ': Yün veya yapagidan yapilan çadirdir. Sonralari bir kimsenin evine, yurduna da hibâ' denilmistir. Kirmani: «Ihtimal Hind bu sözü ile ResûlüIIah 'Sallallahü Aleyhi ve Selletn)'in kendini kasdedilmis; onu ve ehl-i beytini

ta'zîm için kinaye yolu ile konusmustur.» diyor.
Resûlüllah (Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. Hind'e cevaben:
«Yine de!» buyurmasi- iki suretle mânâlandirilmistir. Birinciye göre mânâ: «O yine öyledir; yâni söyledigin dogrudur; ben de sana nisbetle senin dedigin gibiyim» demektir. Ikinci surete göre bu sözden murâd : Bizi sevmen daha da artacak; kalbine îmân yer edecek» demektir. AUâme Aynî ile Nevevî bu ikinci mânâyi makama daha münâsib görmektedirler. Çünkü Hind ikinci cümlesinde Resûlüllah'in ehl-i beytini çok sevdiginden bahsetmektedir.
Hz. Hind'in suâline Resûl-i Ekrem'in:
«Hayir! Ancak ma'rûf vecihle» buyurmasinin dahi iki veçhe ihtimali vardir:
1- Bu sözden murâd: Hayir günah yoktur; demektir. «Ancak ma'ruf vecihle!> cümlesi söz basidir ve : «Ma'rûftan baska yolla nafaka verme!» takdirindedir.
2- Bu cümleden murâd : «Ma'ruftan baska bir yolla nafaka vermezsen günah yoktur.» demektir.

Hadis-i Seriften Çikarilan Hükümler:

1- Bir kimseye karisinin ve küçük çocuklarinin nafakasi vaciptir.
2- Nafaka kifayetle yâni yetecek kadar takdir edilir.
3- Fetva ve hüküm verirken ecnebi bir kadinin sesini dinlemek caizdir.
4- Fetva istemek ve sikâyet gibi hallerde bir insani hoslanmadigi siiati ile anmak caizdir.
5- Sâfiîler'e göre bir kimse baskasinda olan hakkini izinsiz de alabilir. Imam Âzam 'la Mâlik 'e göre bu caiz degildir.
6- Evlâdinin terbiye ve bakiminda, onlara babalarinin malindan nafaka te'mîninde kadinin da medhali vardir.
7- Ser'î tahdîd olmayan seylerde örfe i'timâd edilir.
8- Kocasinin izni olmak sarti ile kadin bir haceti için evinden çikabilir.
9- Bazilari bu hadîsle gaibin aleyhine hüküm verilebilecegine istidlal etmislerdir. Mesele ihtilaflidir. Fnefîler'e göre gaibin aleyline hüküm verilemez. Sâfiîler'le diger bazi ulemâya göre insan haklan hususunda hüküm verilir; ser'î haddlerde (cezalarda) bu caiz degildir. Nevevî diyor ki:« Bu mes'eleye bu hadîsle istidlal etmek sahîh degildir. Çünkü Hind kaziyyesi Mekke'de geçmisti; kocasi Ebû Süfyân da orada idi. Halbuki gaibin aleyhine hüküm vermenin sarti o yerde bulunmamasi yahut bulunamiyacak derecede gizlenmesidir. Bu sart Ebû Süfyan'da yoktu. Binâenaleyh mesele gaibin aleyhine hüküm degil, bir fetvadan ibaretti.»

5- Hacet Yokken Çok Mesele Sormaktan, Vermeyip Istemekten —ki Bundan Murad Ödemesi Gereken Bir Hakki Edadan Kaçinmak Yahut Hakki Olmayan Seyi Istemektir— Nehiy Babi

10- (1715) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Verir, Süheyl'den, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre'den naklen rivayet etti. (Söyle demis): Resûlüllah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem):
«Hiç süphe yok ki, Allah sizin için üç seye razi olur; üç seyi de size kerih görür. Sizin için :
1- Kendisine ibâdet etmenize;
2- Ona hiç bir seyi serik kosmamaniza;
3- Toptan Allah'in ipine sarilip tefrikaya düsmemenize razi otur. Ve size :
1- Kîl-ö kaalI;
2- Çok suâl sormayi;
Bir de mal itlafini kerih görür.» buyurdular.

11- (...) Bize Seybân b. Ferrûh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Süheyl'den bu isnadla bu hadisin mislini hemen haber verdi. Yalniz o: «Sizin için üç seye gazab eder.» demis; «Tefrikaya düsmemenize»

cümlesini zikretmemistir.
Ulemânin beyanina göre Allah'in rizasindan murâd: Emri ve sevabidir.
Sehat ve keraheti de yasaklari ve cezasidir. Yahut rizasi: Bazi kullarina sevap murâd etmesi; sehat ve keraheti de azap ve ikâb irade buyurmasidir.
Allah'in ipine sarilmaktan maksat: Ahdinde durmak ve onun kitabina tâbi' olmaktir.
Habl: Ip demektir. Ahid, emân, vuslat ve sebebe de habl denir. Kelimenin bu mânâlarda kullanilmasi yine ip mânâsi ile alâkalidir. Araplar baslari dara geldigi zaman ipe tutunarak kurtulduklari, maksatlarina vasil olduklari için kelime bu mânânalara da istiare edilmistir.
Tefrikaya düsmemekten maksat: Islâm birligi ve cemâatidir. Islâm'in bu büyük kaidesi gerek Kur'ân-i Kerîm'de gerekse birçok hadîs-i seriflerde emir ve beyan buyuruldugu halde maalesef müslümanlar arasina düsmanlari tarafindan çesitli yollarla tefrika sokulmus yüz yillar boyunca çig gibi büyüyen bu azîm âfet günümüzde en korkunç bir ejderha, en tahripkâr bir kanser mahiyetini almistir. Allah müslümanlara intibahlar nasîp etsin!
Kîl-ti kaal: Dedikodu demektir, ki hiç isine girmedigi halde baskalarinin yapip ettiklerini söyleyip dinlemekten ibarettir.
Kil ve kaal kelimelerinin hakikatleri hususunda iki görüs vardir. Birinci kavle göre bunlar birer fiildir. «Kile» meçhul, «kaale» de ma'lûm-dur. Ve kile: Denildi; kaale : Dedi mânâsinda kullanilmis olup dedikoduyu ifade ederler. Ikinci görüse göre bu kelimeler birer mecrûr münevven isimdir. Kîl, kaal, kavi ve kaale hep ayni mânâya gelirler ve söz demektirler.
Çok suâlden murâd: Meselelerde kat'iyet aramak ve olmamis seyleri nahak yere çok çok sormaktir. Birçok sahih hadîslerde bundan nehiy buyurulmustur. Sele^-i salihîn bunu kerîh görürlerdi.
Bâzilarina göre çok sulden murâd: Insanlardan mal istemek yâni dilenmektir. Bu hususu dahî birçok sahîh hadîsler men' etmistir. Çok sual hakkinda daha baska te'vîller de yapilmistir.
Mal itlafi, mali dînen mesru' olmayan yerlere sarf etmektir. Bunun yasak edilmesinin sebebi ifsâd olmasidir; Allah fesadçilan sevmez. Bir de malini telef eden kimse çok defa baskasinin malina göz diker.

12- (593) Bize Ishâk b. Ibrahim El-Hanzalî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Mansûr'dan, o da Sa'bî'den, o da Mugîratü'bnü Su'be'-nin âzâdhsi Verrad'dan, o da Mugîratü'bnü Su'be'den, o da Resûlüllah
(Sallalhhü Aleyhi ve Sellem)'den naklen haber verdi. Söyle buyurmuslar:
«Süphesiz ki Allah (Azze ve Celi) annelere itaatsizligi, kizlari diri diri mezara gömmeyi ve vermeyip istemeyi size haram kilmis; üç seyi de size kerîh görmüstür:
1- Kîl-ü kaali;
2- Çok suâli;
3- Israf-i mâli.»

(...) Bana Kaasim b. Zekeriyyâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Mûsâ, Seyhan'dan, o da Man sur'dan bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti. Yalniz o : «Size ResûlüIIah (SailallaJm A leyhi ve Seilem) haram kildi.» demis; «Süphesiz ki Allah size haram kildi.» dememistir.

13- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismaü b. Uleyye, HâUd El-Hazzâ'dan rivayet etti. (Demis ki) : Bana Ibni Esva', Sa'bî'den rivayet etti. (Demis ki) : Bana Mugîratü'bnü Su'be'nin kâtibi rivayet etti. ^Dedi ki) :
Muâviye Mugîra'ya : Bana ResûlüIIah (Saüallahü A leyhive Sellem)'den isittigin bir sey yaz! diye mektup yazmis. O da ona:
«Ben ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem)^ : Süphesiz ki Allah sîzin için üç seyi kerih görmüstür :
1- Kîl-ü Icaali;
2- Israf-i malî;

3- Ve çok suali!» buyururken Isittim.» diye yazdi.

14- (...) Bize Ibnü Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mevr-vân b. Muâviye El-Fezârî, Muhammed b. Sûka'dan rivayet etti. (Demis ki) : Bize Muhammed b. Ubeydülâh Es-Sekafî, Verrâd'dan naklen haber verdi. Verrâd söyle demis:
Mugira Muâviye'ye (söyle) yazdi: Selâm sana! Bundan sonra (malûmun olsun ki) : Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'i söyle buyururken isittim:
«Süphesiz ki Allah üç seyi haram kilmis; üç seyden de nehyetmistir :
1- Babaya karsi gelmeyi;
2- Kizlari diri diri mezara gömmeyi;
3- Olmaz! Ver'i, haram kilmis; üç seyden de nehî buyurmustur:
1- Kîl-ü kaaldeh;
2- Çok suâlden;
3- Ve israf-i maIden!»
Bu hadîsi Buhâri «Istikraz» ve «Zekât» bahislerinde tahrîc etmistir.
Hadîs-i serîfde Allah'in haram kildigi üç seyle mekruh kildigi üç sey beyân edilmistir. Mekruhlari bundan önceki rivayette gördük. Haram kilman üç seyin basinda anneye itaatsizlik gelmektedir.
Ukûk: Kati' yâni kesmek demektir. Annesine âsî olan insan onun hukukuna riâyet etmeyip, kendisi Ile alâkasini kestigi için ona bu mas-dardan alinarak «âk» denilmistir.
Anneye itaatsizlik bütün ulemânin ittifaki ile haram ve büyük günahlardandir. Bu hususta birçok sahîh hadîsler vardir. Babanin hükmü de öyle olmakla beraber burada yalniz annelerin zikredilmesi onlarin hürmeti babalarinkinden daha kuvvetli oldugundandir. Bir de kadinlar daha zayif olduklari için çocuklari onlara daha çok itaatsizlik ederler. Halbuki terbiye, nezaket ve iyilik hususunda annenin hakki babadan ileridir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kime daha ziyade iyilik edeyim?» diye soran bir zata üç defa :
«Annene!» cevabini vermis; dördüncüde: «Sonra babana!» buyurmustur.
Ved: Kiz çocugunu diri diriye mezara gömmektir. Cahiliyyet devrinde Araplar kimi fakirlik sebebi ile kimi bir onur meselesi yaparak yeni dogan kiz çocuklarini diri diri topraga gömerler: «Kabir damaddir, hem de ne güzel dâmâd!..» derlermis. îslâmiyet bu vahsiyane hareketi siddetle yasak etmis; en büyük günahlardan saymistir. Zîrâ haksiz yere insan öldürmektir. Bunda kat-i rahim denilen akrabaya riayetsizlik de vardir.
Olmaz! Ver! kelimeleri ayri ayri iki cümledir. ' Olmazdan murâd: Borcunu vermemektir. Verden maksat da hakki olmayan seyi istemektir. Imam Ahmed'e: «Bu hadîsteki olmaz! Ver'in mânâsi nedir?» diye sorulmus da : «Elindeki malini vermeyip tesadduk etmemen; elini uzar tip âlemden a Iman dir.» cevabini vermistir.
Hasili verilmesi gerektiginde bir seyi vermemek ve hakki yokken bir seyi istemek de Islâmiyetin haram kildigi seylerdendir. Yazismalarda ise Hz. Mugîra'nin yaptigi gibi söze selâmdan baslamak müste-haptir.

6- Hakim Îctihadda Bulunur da Îsabet veya Hata Ederse Ecrini Beyan Babi

15- (1716) Bize Yahya b. Yahya Et-Temîmî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâziz b. Muhammed, Yezîd b. Abdillâh b. Üsâmetebni'1-Hâd'dan, o da Muhammed b. Ibrahim'den, o da Büsr b. Saîd'den, o da Amr b. As'in âzâdlisi Ebû Kay s'dan, o da Amr b. Âs'dan naklen haber verdi ki Amr Resûlüllah (SallalIahü Aleyhi ve Sellem) 'i söyle buyururken isitmis:
«Hâkim hüküm verir (ken) ictihâdda bulunur; Isabet de ederse onun için iki ecir vardir. Ama hüküm verir (ken) ictihâd eder de yamlirsa ona bir ecir vardir.»

(...) Bana Ishâk b. Ibrahim ile Muhammed b. Ebî Ömer de ikisi birden Abdülâzîz b. Muhammed'den bu isnadla

bu hadîsin mislini rivayet ettiler. Bu hadfsin sonunda râvî sunu da ziyade etmistir: «Yezîd (Dedi ki) : Ben bu hadisi Ebû Bekir b. Muhammed b. Amr b. Hazm'e rivayet ettim de: Bana Ebû Seleme, Ebû Hür ey re'den böylece rivayet etti; dedi.»

(...) Bana Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mervân —yâni Ibni Muhammed Ed-Dimaskî— haber verdi. (Dedi ki); Bize Leys b. SaM rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yezîd b. Abdillâh b. Üsâmete'bni'1-Hâd EI-Leysî bu hadîsi, Abdülazîz b. Mu-hammed'in her iki isnâdla rivayeti gibi rivayette bulundu.
Bu hadîsi Buhâri «I'tisâm M'l-Kitâb ve's-Sünne» bahsinde; Ebû Dâvûd ile Nesâî «Kadâ'»da; Ibni Mâce «Ah-kâm»da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Ulemânin beyanina göre müslümanlar su hususta icmâ' etmislerdir : Bu hadîs hüküm vermeye ehliyeti olan müctehid hâkim hakkindadir. Böyle bir hâkim ictihâdda bulunur da hakka isabet ederse, biri içtihadina, biri de isabetine mukabil olmak üzere kendisine iki ecir verilir. Hatâ ederse yalniz içtihadina mukabil bir ecir verilir.
Içtihada ehil olmayan kimsenin hüküm vermesi helâl degildir. Icti-had ederek verdigi hükmüne karsi ecir degil, günah kazanir. Verdigi hüküm hakka isabet etsin etmesin nafiz degildir. Çünkü hakka isabeti ser'î bir asla müstenid degil, tesadüfidir. Böyle bir hâkim —hakka isabet etsin etmesin— ictihâd ederek verdigi bütün hükümlerde Allah'a âsî olur. Hiç bir suretle ma'zûr sayilamaz.
Sünen kitaplarinda rivayet edilen bir hadîste kaadîler üç sinifa ayrilmis; bunlardan birinin cennette; diger ikisinin cehennemde olacagi haber verilmistir. Mezkûr hadîse göre hakki bilerek onunla hükmeden kaa-dî (hâkim) cennete girecek, hakki bildigi halde onun hilafi ile hüküm veren kaadî ile bir sey bilmeden hükmeden kaadî cehennemi boylayacaklardir.
Her müctehid hakka isabet eder mi, yoksa içlerinden yalniz biri mi isabet eder? meselesi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Hanefîler'le Sâfiîler'e göre bir mesele hakkinda muhtelif hükümler veren müc-tehidlerden yalniz biri hakka yâni Allah indindeki hükme isabet eder; digerlerinin hükümleri hatâdir; fakat ma'zûr olduklari için günahkâr sayilmazlar; kendilerine birer ecir verilir.
Bir takim ulemaya göre her müctehid hakka isabet eder. Her iki tarafin delilleri bu hadîstir. «Müctehidlerden hakka isabet eden yalniz biridir» diyenler; hadîsteki «yanihrsa...» Ifadesi ile istidlal ederler; ve: «Hakka isabet etmis olsa kendisime hatâ isnâd edilmezdi.» derler. Isabet ve iddia edenler de her müctehide ecir verilmesi ile istidlal ederler; ve : «Isabet etmemis olsa kendisine ecir verilmezdi.» derler. Ancak bu ihtilâf fer'î meselelerdeki ictihad hakkindadir. Tevhîd esaslarina aid ictihadlar-da hakka isabet eden yalniz bir müctehiddir. Bu hususta mu'temed ulemanin icmai vardir. Muhalefet eden yalniz Abdullah b. Hasan El-Abterî ile Dâvûd-u Zahirî olmustur ki, onlarin muhalefetine de i'tibâr yoktur.
«Hâkim hüküm verir; ictihâdda bulunursa...» cümlesinde mahzûf vardir. Bu cümle : «Hâkim hüküm vermek ister de ictihadda bulunursa...» takdirindedir.

7- Kaadinin Öfkeli Oldugu Halde Hüküm Vermesinin Keraheti Babi

16- (1717) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Abdurrahmân b, Ebî Bekra'dan, naklen rivayet etti. (Söyle demis) :
Babam, Ubeydullah b. Ebî Bekra'ya Sicistan'da kaadî iken : «Öfkeli oldugun halde iki kisi arasinda hüküm verme! Çünkü ben Resûlüllah (Sallalküiü Aleyhi ve Sellem)'i:
«Hiç bir kimse Öfkeli oldugu halde iki kisi arasinda hüküm vermesin! Buyururken isittim.» diye mektup yazdi. Mektubu onun nâmina ben yazdim.

(...) Bu hadîsi bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hüseym haber verdi. H.
Bize Seybân b. Ferrûh dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme rivayet etti. H.

Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. {Dedi ki) : Bize Vekî", Süfyân'dan rivayet etti. H.
Bize Muhamnied b. EI-Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. H.
Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti.
Bunlarin ikisi de Su'be'den rivayet etmisler. H.
Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyir b. Amy, ZâIde'den naklen rivayet etti.
Bu râvilerîn hepsi Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Abdurrahniân b. Ebî Bekra'dan, o da babasindan, o da Peygamber {Saiküiahü Aleyhi ve SeUem)'den Ebû Avâne hadîsinin mislini rivayet etmislerdir.
Bu hadîsi Buhâri ile Ibni Mâce «Ahkâm» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Sicistan kaadîsi Ubeydullah, Hz. Ebû Bekra'-nin ogludur. Yâni mektup babadan ogula yazilmistir. Kâtipligini de Ebû Bekrâ (Radiyallahuanh)'m diger oglu Abdurrahmân yapmistir.
Sicistan: Iran'la Afganistan arasinda genis bir sahadir. Ubeydullah bu yerin merkezi sayilan Zeren sehrinde hâkimlik etmistir. Vaktiyle bu sehre de Sicistan denirmis.
Hadîs-i serîf öfke ve gadap halinde hüküm vermeyi yasak etmektedir.
Bunun sebebini El-Mühelleb söyle beyân etmistir : «Çünkü gadap hâlinde verilen hüküm bâzan hakkin ötesine geçer; bu sebeple men'edilmistir.»
Ulemânin beyanina göre dogru düsünüp dogru hüküm vermesine engel olan fazla açlik, i'azla tokluk, üzüntü, fazla sevinç, korku, siddetli agri ve uyuklama gibi seyler de gadap hükmündedir.
Buradaki nehyin hükmü cumhûr-u ulemaya göre kerahettir. Hattâ bir hâkim gadap hâlinde dogru bir hüküm verse hükmü nafiz olur. Çünkü Resûlüllah (Sallaliahii Aleyhi ve Sellem) 'in gadap halinde bâzi hükümler . verdigi sahîh hadîslerle sabit olmustur. Zahirîler buradaki nehyi tahrim mânâsina almislardir. Onlara göre hâkimin gadap halinde hüküm vermesi haramdir.

8- Batil Hükümleri Yikma ve Bid'at Olan Seyleri Red Babi

17- (1718) Bize Ebû Ca'fer Muhammed b. Sabbâh ile Abdullah b. Avn EI-Hilâlî hep birden Ibrahim b. Sa'd'dan rivayet ettiler. Ibni Sabbâh (Dedi ki) : Bize Ibrâhtm b. Sa'd, b. Ibrahim b. Abdirrahmân b. Av* ri-vfiyet etti. (Dedi ki) : Bize babam, Kaasim b. Muhammed'den, o da Aise*-den naklen rivayet etti. Âise söyle demis: Resûlüllah (SalIallahüAleyhi ve Sellem):
«Her kim bizim su dinimizde ondan olmayan bir sey i cad «derse o (îcad) merdüddur.» buyurdular.

18- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim ile Abd b. Humeyd dahi hep birden Ebû Âmir'den rivayet «ttiler. Abd (Dedi ki) : Bize Abdülmelik b. Amr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Ca'fer Ez-Zühri, Sa'd b. tbrahîm'den rivayet etti. Sa'd söyle demis:
Kaasim b. Muhammed'e: Üç meskeni olup da bunlardan her birinin üçte birini vasiyyet eden bîr adamin hükmünü sordum.
— Bunlarin hepsi bir meskende toplanir; dedi. Sonra sunu ilâve etti:
— Bana Âise haber verdi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem); «Her kim bizim dînimizde olmayan bir amel islerse o merdûddur.» buyurmuslar.
Bu hadîsi Bu.hâri ile Ihn.i.Mâce «Sulh» bahsinde; Ebû Dâvûd «Sünnet»de muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Hadîs-i serîf Islâm'in büyük kaidelerinden biridir. Kaide sudur: Kitab ve sünnetde bulunmayan ve müslümanlarin örfüne uymayan her sey merdûd yâni bâtildir.
Redd; Hakikatte mâsdar ise de ismi meful yâni merdûd mânâsinda kullanilmistir. Halk masdarimn mahlûk mânâsinda kullanildigi gibi.
Nevevî 'nin beyânina göre bu hadîs Peygamber (Saltatlahü Aleyhi veSeilem)in cevâmiu'l-kelim yâni az sözlü, çok manâli hadîslerinden biridir. Bilhassa ikinci rivâyetindeki ziyâde hiç bir bid'atçiya söz birakma-yaoak kadar açik ve kesindir. Evet, dîn namina islenen her bid'at bâtil ve merductdur. Binâenaleyh inadinda sabit bir bid'atçi

birinci rivayetteki *Bir sey îcad ederse» cümlesine güvenerek:
«Bunu ben îcâd etmedim ki, mes'ûl olayim!» diyemez. Bid'ati îcâd edenle isleyenin ikisi de hükümde müsavidirler.
Ancak mutlak surette her bid'at haram degildir. Yerinde de görül* dügü vecihle ulemâ bid'atleri bes kisma ayirmislardir. Bunlarin içinde vacip derecesinde müstahsen ve makbul olanlari vardir. Kitap te'lîfi, mektep insasi bu kabil bid'atlardandir.

9- Sahidlerin En Hayirlisini Beyan Babi

19- (1719) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Abdullah b. EM Bekir'den dinledigim, onlun da babasindan, onun da Abdullah b. Arar b. Osman'dan, onun da Ibni Ebî Amrate'l-EnsârS'den, onun da Zeyd b. Hâlid El-Cühenî'den naklen rivayet ettigi 5u hadîsi okudum; Peygamber (Salla!lahü A leyhi ve Sellem):
«Dikkat: «dini Size jahidlerin en hayirlisini haber veriyorum) Sâh id ligini istenmeden yapandir.» buyurmuslar.
imam Nevevî bu hadîsin te'vîl ve îzâhi hususunda ulemadan birkaç kavil nakletmistir.
1- Imam Mâlik ile Sâfiî1er'e göre bundan maksat: Hak sahibinin haberi yokken onun hakkina sâhid olan bir kimsenin gelerek: «Ben senin hakkina sahidim» demesidîr. Bunu yapmasa lâzimdir; çünkü sehâdet onun elinde hak sahibine aid bir emânettir.
2- Bu hadîsten murâd: Sehadet-i hisbe (yâni Allah rizasi için yapilan sehâdet) 'dir. Bu sâhidlik insanlara mahsus olmayan haklarda- yapilir. Vakif, umumî vasiyyet, hudûd-i ser'iyye, köle azadi ve bosanma gibi seylerde hisbe sâhidligi kabul edilir. Bu nevi* bir.hakka sâhid olan kimsenin, hâkime müracaat ederek sâhidligini bildirmesi îçâb eder.
3- Hadîs- serîf sâhidlik. istenildikten sonra onu edâ hususunda mecaz ve mübâlegaya hamledilir. Yâni: «En hayirli sâhid kendinden bu is istenir istenmez hemen edâ edendir.» manasinadir. Nitekim: «Gömert adam istemeden verir.» derler ki, bundan maksat, o adamdan bir sey istenir istenmez hemen vermesidir.
Gerçi bir hadîste:
«Sâhid gösterilmedikleri halde sâhidlik ederler!» buyurularak, çagiril-madan sâhidlik yapanlar zemmedilmistir. Fakat bu rivayet babimiz hadîsine aykiri degildir. Çünkü bu rivayet, çagirilmadan mahkemede sâhidlik yapanlar hakkindadir. Bir ihtimale göre bundan murâd: Yalanci sâhidlik, baska bir ihtimâle göre de sehâdete ehil olmayan kimsenin sâ-hidlige kalkismasidir.

10- Müctehidlerin Ihtilafini Beyan Babi

20- (1720) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Se-bâbe rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Verkaa', Ebû'z-Zinâd'dan, o da A'rac'-dan, o da Ebû Hüreyre'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet etti. Söyle buyurmuslar :
«Vaktiyle iki kadin çocuklari ile beraber bulunurken kurt gelerek birinin çocugunu götürmüs. Biri arkadasina :
— Kurt senin çocugunu götürdü! demis. Dteki de :
— Kurt ancak senin çocugunu götürdü) demis. Müteakiben Hz. Davud'un huzurunda muhakeme olmuslar. O, çocugun büyük kadina aid olduguna hükmetmis. Derken kadinlar Süleyman b. Dâvûd (Aleyhisselam) in huzuruna çikarak (meseleyi) ona haber vermisler. O da :
— Bana biçagi getirin de onu sizin aranizda pay edeyim! demis. Bunun üzerine küçük kadin :
— Hayir!.. Allah sana rahmet buyursun! Çocuk onundur! demis. O da çocugun küçük kadina aid olduguna hüküm vermis.»
Kavi diyor ki: Ebû Hüreyre «Vallahi sikkîn sözünü hiç isitmemistim; sâdece o gün isittim. Biz yalniz mudye diyorduk.* dedi.

(...) Bize Süveyd b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Hafs (yâni îbni Meyserate's-San'ânî) Mûsâ b. Ukbe'den naklen rivayet etti. H.
Bize Ümeyyetü'bnü Bistâin dahi rivayet ettL (Dedi ki) : Bize Yezid b. Zürey' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh —ki Ibni'l-KaasIm'dir— Muhammed b. Aclân'dan rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Ebû'z-Zinâd'dan bu isnadla Verkaa' hadisinin mânâsi gibi rivayette bulunmuslardir.
Bu hadîsi Buhari, «Ehâdisü'I-Enbiyâ» ve «Ferâiz» bahislerinde; Nesâi «Kadâ-da tahrîc etmislerdir.
Dâvûd (Aleyhisseîam) 'in çocugun büyük kadina aid olduguna hükmetmesi ya aralarinda bir benzerlik gördügü içindir yahut onun seriatinda yas büyüklügü tercih sebeplerinden sayildigin dan dir. Çocugun kadinin elinde bulunmasi da onun seriatina göre tercih sebebi olabilir.
Hz. Dâvüd'un bu hükmü ictihâd suretiyle mi yoksa fetva yolu ile mi verdigi ihtilaflidir. Bazilari: «Fetva olarak vermistir; onun için de Süleyman (Aleyhisselam) 'in onu bozmasi caiz olmustur.» de-mislerse de Kurtubî buna i'tirâz etmis ve: «Peygamberin fetvasi da hükmü gibidir. Ten'rîz babinda bunlarin ikisi de müsavidir.» demistir.
Burada söyle bir suâl hâtira gelebilir: O halde Hz. Süleyman'a Dâvûd (Aleyhisselam) 'm hükmünü bozmak nasil caiz olmustur?
Cevap: Eger her ikisinin verdikleri hüküm vahiy ile olmussa Hz. Süleyman'm hükmü Dâvûd (Aleyhisseîâm) 'in hükmünü nes-hetmistir. îctihadla hükmetmislerse Süleyman (Aleyhisseîâm) 'in içtihadi daha kuvvetlidir; çünkü güzel bir hal çâresi ile hakikati meydana çikarmistir.
Ibnü'l-Cevzî: Her ikisinin hükümleri ictihadla olmustur; zira vahî ile olsa, hilafi câîz olmazdi. Bu gösteriyor ki, zekâ ve anlayis Allah'in bir ihsanidir...» diyor.
Vâkidî'nin beyanina göre Hz. Dâvûd ile Süleyman fAleyhisseîâm) bu hükmü müsavere yolu ile vermislerdir. Dâvûd (Aleyhisseîâm) Hz. Süleyman'in verdigi hükmün dogrulugunu görünce ona kanâat getirmistir.
Bâzilari Dâvûd (Aleyhisseîâm)'m seriatinda yas büyüklügünün tercih sebeplerinden sayildigim kabul etmemis; bunun hatâ oldugunu, büyüklük, küçüklük, uzunluk, kisalik gibi seylerin sirf tardî birer vasif olup tercih îcâb etmediklerini söylemislerdir.
Süleyman (Aleyhisseîâm) hakikati anlamak için güzel bir çare bulmus; güya çocugu ikiye bölerek kadinlara paylastirmak için biçak istemistir. Bittabi hakiki anne çocugunun kesilmesine razi olmiyacaktir. Nitekim bu çare sayesinde hakikat anlasilmistir. Çocuk büyük kadina aid olmadigi için o kesilmesine riza göstermistir. Zîra kendi çocugunu da kurt kapmistir. Küçük kadinla dert ortagi olacaktir. Fakat hakikî anne olan küçük kadin, yavrusunun kesilmesine razi olamamis; ölmekten-ae yabanci ellerde yasamasini tercih etmis; ve :
«Hayir!.. Çocuk onundur.» diye feryâd ederek dâvasindan vaz geçmistir.
Ulemâ bu gibi meselelerde hakikati meydana çikarmak için hâkimlerin böyle çarelere bas vurmalarina cevaz vermislerdir.
Hadîsteki «Hayir!» kelimesi basli basina bir cümledir. Mânâsi: Hayir, kesme! demektir. «Allah sana rahmet buyursun!» ifâdesi ayri cümledir. Böyle yerlerde (lâ)'dan sonra rabit edatlarindan (ve)'yi getirerek cümleyi: «Lâ! ve yerhamükâllah.» seklinde kullanmak müstehabtir.
Sikicin ve müdye: Biçak demektirler.

11- Hakimin Iki Davacinin Arasini Bulmasinin Müstehab Olusu Babi

21- (1721) Bize Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Hemmâm b. Müneb-bih'den rivayet etti. Hemmâm: Bize Ebû Hüreyre'nin Resûiüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem)den rivayet ettigi budur; demis ve bir takim hadîsler zikretmis; ez cümle : Resûlüllah {Saüallahü Aleyhi ve Sellem) söyle de buyurmuslar :
«Bir adam birinden akarini satin almis. Akari satin atan zât onun akarinda içi altin dolu bir küp bulmus. Bunun üzerine akari satin alan :
— Altinini benden al! Zîra ben senden yalniz yeri satin aldim; altini satin almadim! demis. Yeri satan da :

— Ben sana yeri ve içinde olani sattim! demis. Müteakiben btr zatin huzuruna dâvaya çikmislar. Huzurunda-muhakeme olduklari zât:
— Çocuklariniz var mi? diye sormus. Biri :
— Benim bir oglum vardir; demis. Dteki de :
— Benim brr kizim vardir; demis. Hakim :
— Bu oglana bu kizi nikahlayin! Bundan her ikiniz harcayin! Ve te-sadduk edin! demis.»
Bu hadîsi Bu'hâri «Kitâbu'l-Enbiyâ»da tahrîc etmistir.
Akaar: Yer ve ona bitisik olan malin aslidir. Bazilarina göre akaar, ev ve çiftliktir. Bu kelimenin hassaten hurmalik mânâsina geldigini söy-lîyeriîer de vardir.
Hadîste bahsedilen ahs-veris Benî Isrâî1'den iki zât arasinda geçmistir.
Zahire bakilirsa bu zâtlar mahkemeye gitmeyip birini hakem tayîn etmis gibi görünüyorlarsa da Ishâk b. Besîr'in rivayetinde nas-bedilmis hâkim huzuruna çiktiklari tasrîh edilmistir.
Hadîs-i serif tahkimin yâni dâvaya bakmak için bir kimseyi hakem yapmanin caiz olduguna isaret ediyor. Bu mesele ihtilaflidir îmam Âzam'a göre hakemin re'yi o beldenin resmî hâkiminin re'yine mu-vafiksa mu'teberdir; aksi takdirde verdigi hükme i'tibar yoktur. Imam Mâlik ile Safiî hakemin hüküm vermeye ehliyetli olmasi sarti ile hükmü belde hâkiminin re'yine uysun uymasin nafiz olacagini söylemislerdir.
Kurtubî bu alis-veriste bir hüküm bulunmadigini, hakemin sadece iki tarafi uzlastirdigini beyan ediyor. Filvaki' iki kisinin arasini bulmak müstehaptir. Bu hususta hâkim olanla olmayan arasinda fark yoktur.

---

[1] Seyf b. Süleyman El-Mahzûmî: (-151) Mekkeli âzâdlil ardan olup mevsuk bir zâttir. Basra'da yasamistir

[2] Sûre-i Kehf, âyet: 29.